

De participatie aan interne partijverkiezingen

Bram Wauters

SAMENVATTING VAN

Wauters, B. (2010). Explaining Participation in Intra-Party Elections. Evidence from Belgian Political Parties. *Party Politics*, 16 (2), 237-259.

De politieke partij als tussenschakel tussen burger en bestuur lijkt tegenwoordig in crisis te verkeren. Indicaties hiervan zijn onder meer het dalend vertrouwen van de bevolking in partijen, een verminderde identificatie van kiezers met partijen en een sterke achteruitgang in het aantal partijleden. Geconfronteerd met deze malaise hebben zowel beleidsmakers als partijverantwoordelijken maatregelen genomen. Er werden daarbij twee grote pistes bewandeld: enerzijds de rol van partijen in de besluitvorming (proberen te) reduceren door de introductie van elementen van directe democratie, anderzijds partijen revitaliseren door partijleden intern meer inspraak te geven (onder meer door partijvoorzittersverkiezingen).

Dit laatste aspect, het invoeren van interne democratie in partijen, is al uitvoerig beschreven en geanalyseerd. Deze wetenschappelijke analyses bleven evenwel beperkt tot een beschrijving van de vorige en de huidige situatie (en de al dan verborgen drijfveren voor de evolutie doorheen de tijd) en tot het inschatten van de meestal vrij beperkte invloed die

partijleden kunnen hebben via deze verkiezingen. Bovendien lag de focus meestal niet enkel op interne verkiezingen maar ook op andere inspraakelementen zoals stemrecht op congressen en inspraak in de lijstvorming. Nog andere studies zagen het nog breder en analyseerden partijlidmaatschap en partijactiviteiten in het algemeen.

Dit onderzoek focust daarentegen op één welbepaald aspect van interne partijverkiezingen, meer bepaald op de participatie eraan. Participatie is steeds een belangrijke graadmeter van het democratisch gehalte van verkiezingen. Anders dan in voorgaande analyses die enkel het aantal en het percentage deelnemers aan interne verkiezingen bestudeerden, werd in dit onderzoek via de diepgaande analyse van twee gevallen meer inzicht verworven in de factoren die dit participatiegedrag beïnvloeden. Tevens kon zo nagegaan worden of interne partijparticipatie wezenlijk verschilt van politieke participatie in de samenleving en of daarop al dan niet dezelfde factoren een invloed uitoefenen. Zoals Eldersveld (1964) stelde, kunnen

politieke partijen gezien worden als 'mini-atuur politieke systemen': ze hebben een machtstructuur, een vertegenwoordigingsproces met verkiezingen en specifieke procedures voor het aanduiden van leiders, het vastleggen van doelstellingen en het oplossen van conflicten. Bijgevolg zouden dezelfde processen en mechanismen die aan het werk zijn in de samenleving ook een effect kunnen hebben binnen politieke partijen.

Omdat er niet één algemeen geldende participatiebenadering bestaat, werd ervoor geopteerd om vier uiteenlopende participatietheorieën in de analyse te betrekken, die nu eerst kort besproken worden.

De instrumentele motivatietheorie gaat ervan uit dat leden zullen deelnemen omdat ze een impact willen hebben op de koers van de partij. Motieven om toe treden tot de partij en evaluaties van de mate van inspraak werden hiervoor gebruikt als operationalisering.

De mobilisatietheorie verklaart participatie door de invloed van het sociaal netwerk (hier opgevat als de lokale partijafdeling) waarvan iemand deel uitmaakt. Lid zijn van een lokale afdeling waarin veel leden participeren verhoogt de kans dat iemand zal deelnemen aan de interne verkiezingen, zo luidt de redenering.

De resourcetheorie stelt dat sommige personen beter uitgerust zijn dan andere om te participeren. Er werd onderzocht of lager geschoolden en vrouwen, van wie traditioneel aangenomen wordt dat ze over minder *resources* beschikken (of beschikten), inderdaad minder participeren.

Tot slot is er 'participatie als gewoonte': leden die al zeer actief zijn binnen de

partij en/of al deelgenomen hebben aan interne verkiezingen zijn meer geneigd om (opnieuw) deel te nemen aan interne verkiezingen.

Er werden twee interne verkiezingen in detail onderzocht, namelijk de voorzittersverkiezingen bij de VLD in 2001 (strijd tussen Karel De Gucht en de onbekende Christian De Stoop) en het ledenreferendum over de toekomst van de VU, eveneens in 2001. Deze twee partijen verschillen van elkaar inzake de grootte van het ledenaantal en inzake regeringsdeelname: een grote regeringspartij tegenover een kleinere partij die meestal in de oppositie zat. Bovendien verschillen ook de interne verkiezingen: een doorsnee partijvoorzittersverkiezing zonder grote uitdager tegenover cruciale verkiezingen over het voortbestaan van de partij. Als deze uiteenlopende gevallen gelijkaardige resultaten opleveren (*theoretical replication*), dan zijn ze een krachtige bevestiging van de factoren die een invloed hebben. Deze twee interne verkiezingen werden onderzocht middels een grootschalige postenquête bij de leden van deze partijen. Er werden telkens 750 leden op toevallige basis geselecteerd en aangeschreven. De responsgraad bedroeg resp. 42% (VLD) en 62% (VU).

Onze resultaten bevestigen de instrumentele motivatietheorie en de 'participatie als gewoonte'-theorie, zowel in de VLD als in de VU. Zeer actieve leden, leden die lid werden omwille van inhoudelijke motieven en leden die denken dat ze via de interne verkiezingen veel inspraak kunnen hebben, hebben een grotere kans

om deel te nemen aan verkiezingen binnen een partij. De mobilisatietheorie gaat niet op: de lokale afdeling heeft blijkbaar weinig mobiliserende invloed. Hetzelfde geldt voor opleidingsniveau en gender die volgens de resourcetheorie zouden moeten leiden tot een lagere participatie, maar in de praktijk geen of zelfs een omgekeerd effect hadden. Lager geschoolden en vrouwen die de drempel om lid te worden al overschreden hebben, hebben blijkbaar minder problemen om aan interne verkiezingen deel te nemen.

We kunnen dus concluderen dat een aantal theorieën die van toepassing zijn op politieke participatie in de samenleving, met name de instrumentele motivatietheorie en de 'participatie als gewoonte'-theorie, bevestigd worden voor participatie aan intrapartijverkiezingen.

Dit onderzoek werpt tot slot ook een aantal nieuwe vragen op, zoals: gelden deze

bevindingen ook voor andere partijen en in andere landen? Gelden ze ook voor andere vormen van interne partijparticipatie (bijvoorbeeld participatie aan partijcongressen) of zijn ze specifiek voor interne verkiezingen? Als het vooral zeer actieve leden zijn die participeren, heeft het dan zin om interne verkiezingen in te voeren om nieuwe leden aan te trekken? En wat zijn de implicaties op langere termijn van het in de praktijk stelselmatig beperken van de inspraak van de leden door de partijelite als blijkt dat de mate waarin men inspraak heeft een impact heeft op de participatie aan interne verkiezingen?

Bibliografie

Eldersveld, S.J. (1964). *Political Parties: A Behavioural Analysis*. Chicago: McNally.